

Микитченко С. М.,

аспірант кафедри української мови

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

КАТЕГОРІЯ МЕТИ В ЛІНГВО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ТЛУМАЧЕННІ

Анотація. У статті досліджено проблему інтерпретації категорії мети у філософії й лінгвістиці, схарактеризовано погляди вчених на з'ясування природи цієї універсальної онтологічної категорії, проаналізовано особливості експлікації цільових семантико-синтаксичних відношень на різних рівнях мовної системи.

Ключові слова: категорія мети, телеологія, інтенційність, функційна граматики, цільові семантико-синтаксичні відношення, репрезентанти цільових відношень.

Постановка проблеми. Функційно-семантичний підхід до вивчення мовних категорій, їхньої структури та взаємодії в сучасній лінгвістиці є пріоритетним із-поміж інших напрямів дослідження, про що свідчить значна кількість наукових праць (В. Адмоні, О. Бондарко, В. Виноградов, І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, Г. Золотова, Ю. Маслова, М. Скаб та ін.). Однак, незважаючи на значні здобутки, не можна стверджувати, що проблему розв'язано повністю.

Особливий інтерес у цьому аспекті становить категорія мети, яка є об'єктом дослідження не лише мовознавства, а й інших наук, зокрема філософії. Мислителі різних епох по-різному розглядали мету, її особливості, способи досягнення, однак у більшості випадків центральною була проблема мети людського буття. У лінгвістиці теж існують ґрунтовні праці, присвячені інтенційності (І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, Г. Золотова, І. Левонтіна, М. Степаненко, В. Степанюк і ін.). В українському мовознавстві мета як мовна категорія не була досліджена цілісно, передусім розглянуто формально-граматичні засоби реалізації цільових відношень (прийменниково-іменникові форми: З. Іваненко, А. Колодяжний, О. Мельничук, Л. Руденко; прислівники: А. Висоцький, А. Гамова, Т. Ніколашина; інфінітиви: О. Гургула, В. Сич; дієприслівникові звороти: Л. Коць, М. Леонова; складнопідрядні речення з підрядними мети: М. Каранська, І. Чередниченко), проте залишаються нез'ясованими до кінця питання лінгвального статусу категорії мети, визначення її місця в системі функційно-семантичних категорій, характеристика засобів реалізації цільових відношень на різних мовних рівнях тощо. Отже, категорія мети й у філософії, і в лінгвістиці потребує постійного подальшого вивчення.

Метою статті є розв'язання проблеми інтерпретації категорії мети у філософії та лінгвістиці, аналіз основних поглядів науковців на особливості репрезентації інтенційних семантико-синтаксичних відношень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці підґрунтям для вивчення інтенційності є філософська теорія, згідно з якою мету потрактовано як «ідеальний, діяльністю мислення установлений результат,

заради досягнення якого виконуються ті або інші дії чи діяльності; їхній ідеальний, внутрішній мотив» [1, с. 459].

Метою як категорією зацікавилися ще мислителі античної натурфілософії. Досократівська філософія майже не оперує поняттям «ціль». Софісти вперше поставили питання про буття людини, а не просто про буття саме по собі, тому вони розглядали мету як онтологічну категорію. Першим в історії філософії глибоким аналізом категорії мети зайнявся Арістотель, який розробив концепцію внутрішніх цілей. Згідно із цією концепцією, мета – «те, заради чого» (існує річ) та благо (оскільки благо є мета всякого виникнення руху)» [2, с. 23], «те, на що спрямовані рух і дія, але не те, з чого вони походять, хоча іноді це одне й інше <...> а саме кінцева причина» [2, с. 170]. Отже, мета в Арістотеля є однією із чотирьох причин, кінцева причина (causafinalis).

Середньовіччя, розвиваючи телеологію Арістотеля, не внесло якихось нових ідей у філософське розуміння категорії мети. Єдине, на чому хотілося б зосередити увагу, – те, що для цього періоду характерними є телеологічність, антропоцентризм та ієрархізм. Арістотелівська телеологія набула схоластичного вигляду. Схоласти вважали, що Бог може програмувати цілі, не враховуючи причинну зумовленість, може творити дива, дарувати благодать, не мотивовану моральними зусиллями людини.

В епоху Відродження мислителі (Л. Валла, М. Монтель та ін.) заговорили про моральні права людини на насолоду, любов і радість. Мету життя треба шукати в самому житті, тобто не потрібно відмовлятися від насолоди, як і визначено як благо.

Матеріалістична філософія спиралась на природознавство, повністю заперечуючи телеологію. Мислителі цього часу в основі людської діяльності вбачали лише тиск зовнішніх обставин. Т. Гоббс робив наступ на телеологію, екстраполюючи поняття мети на сферу механістичної причинності, що визначає дії людини безвідносно до її активності. Існування людської цілеспрямованості він не заперечує, уважає її породженням людської природи, її страхів, гніву, жадібності та інших тваринних пристрастей.

У період Нового часу каузальність відтісняє мету на периферію. Усе відбувається не для чогось, а через щось. Ідею «внутрішньої мети» пізніше відродив Г. Лейбніц, намагаючись подолати обмеженість механічних уявлень про причинність. Згідно з його поглядами «душі діють за законами цільових причин через посередництво прагнень, цілей і засобів. Тіла діють за законами первинних причин чи рухів» [3, с. 85]. Однак обидві сфери – первинних причин і цільових причин – гармонують між собою. Згідно із цією концепцією монади (неподільні духовні сутності, що нібито лежать в основі буття) містять у собі й мету

(душу), і засіб (тіло) її здійснення, чим відрізняються від неживої матерії.

Французькі матеріалісти П. Гольбах, Д. Дідро, Ж. Ламетрі розвинули антитеологічні докази матеріалізму, відкинули ідею надматеріальних сил і цілей, які нібито існують у природі, порушили питання проблеми внутрішньої активності матерії та всезагального зв'язку явищ природи. Вони зауважували, що цілі властиві тільки розумній істоті. Матеріалісти зробили крок уперед в досягненні категорії мети, але їхні погляди виявили обмеженість механістичного розуміння розглядуваного питання.

Мислителі-ідеалісти XVIII століття протиставили культу особистих наслідків вимоги обов'язку. Усе більша кількість фактів свідчила про загальний характер доцільності. Вивчення явищ регенерації А. Трамблеєм, Л. Спалланцані, дослідження новоутворення органів в ембріональному розвитку К. Вольфом вимагали дослідження внутрішньої мети, що не зводиться до механічної причини цих процесів.

І. Кант пропонує вважати доцільними витвори людської діяльності, основу яких репрезентує свідомою мета. Від логічної проблеми стосовно того, що є мета, він переходить до глибшої проблеми: що є метою Людини? Ця концепція з'ясовує сутність мети на трьох рівнях: 1) логіко-технічний, пов'язаний тільки з умінням (якими засобами досягнути тієї або тієї мети?); 2) другий обґрунтовує прагнення досягнути благої мети; 3) моральний (до якої мети повинна прагнути людина). Твердження «*роби вище можливе у світі благо своєю метою є апріорним синтетичним положенням, що вводиться самим моральним законом*» [4, с. 11–12].

У післякантівській трансцендентальній філософії мета стає однією з основних сил, що спрямовують процес формування реальності, а не лише «установкою» теоретичної рефлексії чи моральної волі. Ф. Шеллінг і Ф. Гегель повертаються до уявлення про об'єктивність цілей у природі: у дії людини поєднано матеріальне втілення цілей із творчістю, що неможливо без гармонії між реальним та ідеальним.

У філософії XIX – XX століть проблему мети спрощено й зведено до детермінізму, волюнтаризму чи неолейбніціанської телеології. Мету розуміють як біоморфну версію ентилехії, що є внутрішньою програмою організму (А. Шопенгауер, А. Бергсон, Н. Лоскйїта ін.), як внутрішню символічну форму культури (О. Шпенглер, П. Флоренський, А. Білий тощо), як ієрархічно вибудовані системи зворотних зв'язків організму й середовища (гештальтпсихологія, органіцизм, кібернетика тощо). З'являється також ідея про онтологічно безцільну реальність (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше та ін.).

У Л. Фейєрбаха глибше, ніж у французьких матеріалістів, з'ясовано гносеологічне коріння телеології. Він уважає, що кожній людській дії передують визначені намір, свідомою мета, оскільки «...людина створює якщо не зі свого духу, то <...> за допомогою свого духу, якщо не зі своїх думок, то <...> за допомогою власних думок і згідно з ними, речі, які саме тому навіть зовнішньо мають на собі відбиток наміру, планованості, доцільності» [5, с. 629].

Протягом усього розвитку філософської думки поняття мети породжувало протистояння між міфологічною й науковою свідомістю, вірою та знанням, ідеалізмом і ма-

теріалізмом. Мета завжди пов'язана зі здатністю людини передбачити майбутнє й наслідки своєї діяльності. З одного боку, це модель майбутнього, те, чого треба досягти, з іншого – уже чинний образ бажаного результату.

Маючи екстралінгвальну природу, категорія мети знаходить безпосереднє відображення в мові. За своєю суттю вона багатоманітна, яскрава, стосується різних рівнів мовної системи. Історія вивчення лінгвістичної інтенційності ґрунтується на здобутках як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців, оскільки мета є тим феноменом, який притаманний людській свідомості загалом і мовній свідомості будь-якої нації зокрема. Цільові конструкції – це «універсальні конструкції індоєвропейських мов, а можливо, і мов світу» – зауважує Г. Савічуте [6, с. 539].

Тривалий час для дослідження категорії мети в лінгвістиці використовували семантичний і формально-граматичний підходи, науковців цікавив значеннєвий компонент мовних одиниць з інтенційною семантикою, формально-граматичні засоби реалізації цільових відношень. Ще на початку XX століття на способи вираження категорії мети звернув увагу російський мовознавець О. Пешковський, вирізнивши адвербативи мети (рос. *зачем, затем, нарочно, нечаянно, назло, насмех*), прийменникові словосполучення зі значенням мети дії (рос. *в, на, за*) та сполучники мети (рос. *чтобы, для того чтобы, с тем чтобы, затем чтобы, дабы*) [7]. Він указав на таку особливість дієслова, як сема активності, зазначивши: «Усяке дієслово передусім означає дію <...> Але ж «діяти» можуть тільки живі істоти <...> тому, що вони рухаються згідно зі своєю волею, довільно. І значить, у дієслові, раз воно означає дію, повинен бути ще відтінок волі, наміру» [7, с. 78–79].

Категорію мети у французькій мові різнобічно дослідив Ф. Брюно. Він чітко визначив її параметри, відмінність від категорії причини, засоби експлікації (сполучник *щоб*, інфінітиви, прийменники й іменники, які можуть містити значення мети, наприклад, *праска, калорифер, талісман* тощо) [8, с. 843–854].

Виняткової актуальності в сучасному мовознавстві набув функційно-семантичний підхід до вивчення мовних елементів. Визначення сутності мови не може бути обмежене лише вивченням її системно-структурної організації, а потребує насамперед врахування функціонування цієї системи. Як у зарубіжній (Ш. Баллі, О. Бондарко, Н. Левонтіна, Л. Чистохвалова, Л. Теньєр та ін.), так і в українській (І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко та ін.) лінгвістиці різноаспектно досліджено такі проблеми, як мовний статус функційно-семантичних категорій, їхня структура й взаємодія. Для категорійного апарату будь-якої мови характерна відносна сталість і водночас відкритість системи, якісний та кількісний склад якої постійно еволюціонує. Цим можна пояснити посилений інтерес функційної граматики до вивчення універсальних мовних категорій.

Одним із перших у зарубіжній лінгвістиці інтенційність із функційно-семантичного погляду розглянув французький мовознавець Ш. Баллі. Схарактеризувавши функційну транспозицію, що стосується граматики, він виділив із-поміж обставинних відношень, виражених за допомогою прийменників і сполучників, відношення мети.

Російський лінгвіст О. Бондарко, який розробив теорію функційно-семантичних полів, зазначає, що поняття

інтенційності поєднує два аспекти: 1) аспект актуального зв'язку з намірами, з комунікативною метою, з цілеспрямованою діяльністю того, хто говорить, тобто із тим, що він хоче висловити в цих умовах комунікації, – аспект «власне інтенційний»; 2) аспект смислової інформативності – здатність функції бути одним із чинних у мовленні елементів [9].

Глибокий аналіз інтенційності здійснила Л. Чистохвалова, ґрунтовно дослідивши значеннєвий, функційний, граматичний, прагматичний аспекти інтенційності на синтаксичному рівні: особливості семантики мети, її взаємозв'язки з іншими значеннями, структурування функційно-семантичного поля мети, його взаємодію з іншими функційно-семантичними полями, засоби вираження інтенційною семантики, їхній комунікативний статус тощо [10].

Теорію функційно-семантичних категорій у вітчизняному мовознавстві розробив І. Вихованець. У «Нарисах з функціонального синтаксису української мови» він характеризує систему вторинних предикатних синтаксем як виразників семантико-синтаксичних відношень між елементарними простими реченнями (темпоральні, причинові, цільові, допустові, умовні, відповідності/невідповідності) [11]. Авторитетною стала концепція про поєднання функційного й категорійного підходів до морфологічної підсистеми української мови, розгляд із позицій функційно-категорійної граматики центральних питань морфології. Одне з її важливих положень – утвердження здатності прислівників (*на зло, навмисне* та ін.), прийменниково-відмінкових форм (власне мети: *для + Р. в., на + З. в., з метою + Р. в., під + З. в., на предмет + Р. в., по + З. в., в + З. в., за + О. в., про + З. в.*, а також ті, які мають відтінок присвяти, пожертви: *здля + Р. в., ради + Р. в., заради + Р. в., в ім'я + Р. в.*), сполучників (*щоб, аби, для того щоб*) передавати широкий спектр цільових семантико-синтаксичних відношень.

В україністиці функційно-семантична категорія мети, незважаючи на її значущість, не була об'єктом комплексного аналізу, розглядалася спорадично. Проте деякі фундаментальні лінгвістичні розвідки присвячені аналізу окремих проблем інтенційності. Так, С. Степанюк визначає специфіку синтаксичної категорії мети, використовуючи підхід аналізу від функції до морфолого-синтаксичних типів, які репрезентують цю функцію. Він установлює основні семантичні різновиди інтенційності, пропонуючи дві класифікації: перша враховує генетичні відношення між явищами («чиста» мета, фінальність, ускладнена значенням природного результату, фінальність із відтінком призначення, призначення, призначення з відтінком природного результату, фінальність як сфера вияву ознаки, категорія фінального інтересу); друга базується на оцінці мети тим, хто говорить (мета неускладнена та ускладнена) [12].

Найбільше наукових розвідок присвячено прийменниково-відмінковим формам із цільовою семантикою. Зокрема, З. Іваненко об'єднує такі одиниці у два підтипи: власне мети або призначення дії чи об'єкта (*для, на, до, в, під, з метою* з іменниками у формі непрямих відмінків) і причиново-цільові відношення та відношення заінтересованості (*для, здля, ради, заради, про, в ім'я, в інтересах* у поєднанні з непрямыми відмінками субстантивів) [13].

Повний перелік прийменників і їхніх еквівалентів (без діалектних одиниць) подано в «Словнику українських при-

йменників», де представлено 16 семантичних відношень. До цільових препозитивів належить 58 одиниць (*в + З. в., в ім'я + Р. в., в інтересах + Р. в., в обмін на + З. в., в обхід + Р. в., для + Р. в., для блага + Р. в., з + О. в., з/із метою + Р. в.* та ін.). Названо також препозитиви, які поєднують інтенційні й інші семантичні відношення (всього 30 одиниць) [14].

Увагу було звернено й на такі реалізатори категорії мети, як прислівники. Так, Т. Ніколашина з-поміж інших обставинних прислівників виділяє інтенційні й диференційні їх на займенникові, або синсемантичні (*навіщо, нащо, навіщось*), і власне прислівники мети, або автосемантичні (*навмисно, наумисно, навмисне, наумисне, наперекір, знарошне, зловмисно, зумисно, зумисне, вжарт, жартом, жартома, спеціально, нарочито, ненароком, на сміх, ненавмисно, ненавмисне*) [15, с. 160–165]. Подібну класифікацію адвербативів мети подає А. Висоцький, членуючи їх на такі: 1) автосемантичні (власне прислівники мети) (*вжарт, на сміх, на зло, умисне, навмисне, ненароком, зумисно, напоказ* та ін.); 2) синсемантичні (займенникові). Останні об'єднано у дві підгрупи: ті, що функціонують як питальне слово (*навіщо, нащо*), і ті, які вказують на несвідомість мети (*навіщось, нащось*).

На провідній ролі інфінітива в об'єктивації категорії мети наголошує О. Гургула. Він аналізує й ранжує базові – складнопідрядні речення – і модифіковані – прості ускладнені речення – конструкції з інфінітивом мети. Складнопідрядні речення із семантикою дії, що виконується з певною метою, відповідно до специфіки приєднання предикативної частини з інфінітивом поділено на шість груп: з основними дієслівними предикатами руху й зміни положення суб'єкта в просторі, переміщення об'єкта, фізичної дії, діяльності, мовлення та сприйняття. Складнопідрядні речення з основними предикатами стану диференційовано на три групи: з предикатами фізичного стану, психічного стану, буття. Складнопідрядні речення з релятивними предикатами також диференційовано на три групи: з основними дієслівними предикатами на позначення міжособистісних стосунків, узгоджених дій та посесивних відношень. Прості речення, у яких значення мети реалізують інфінітиви, О. Гургула поділяє на суб'єктні (суб'єкт виконує дію задля реалізації гіпотетичної дії) та об'єктні (дія, яку виконує суб'єкт, повинна активізувати дію, виконувати об'єктом) [16].

Привертають увагу праці М. Степаненка, у яких мету схарактеризовано з функційно-семантичного погляду. Учений ґрунтовно проаналізував константи правобічної позиції валентної структури S+P(Vf)+Advinten, експліковані прислівниками, інфінітивами, діеприслівниковими зворотами, прийменниково-відмінковими формами. З-поміж цільових прийменниково-відмінкових форм-репрезентантів правобічної позиції виокремлено ті, що виражають власне мету (*для + Ngen, на + Nacc, з метою + Ngen, по + Nacc, за + Ninst, під + Nacc, про + Nacc, в/у + N \acc, до + Ngen, на предмет + Ngen, з + Exp + Ninst*) і мету-присвяту з такими фінальними модифікаціями, як «мета-пожертва» (*в/во ім'я + Ngen, ради + Ngen, заради + Ngen*), «мета-пошана» (*на честь, в/у честь + Ngen, на честь, в/у честь + Ndat, на славу + Ngen, на (у/в) знак + Ngen*), «мета-користь» (*на користь + Ngen, на благо + Ngen, в інтересах + Ngen*), «мета-подяка» (*на (в/у) угоду + Ndat*), «мета-переконання» (*на доказ + Ngen*), «мета-відповідь» (*у відповідь на + Nacc*) [17; 18].

Прислівники як інтенційні поширювачі значеннєвої структури простого речення поділено на такі: 1) інформативно достатні (автосемантичні), які конкретизують загальне значення «мета реалізації дії» за такими семантичними характеристиками: «дія відбувається з усвідомленим, здебільшого негативним наміром» (*вмисне, вмисно, навмисно, навмисне, наумисне, наумисно, нарошно, нароком, знарошно, назнарошно, зумисне, зумисно, нарочито, навзамін, свідомо, спеціально*), «дія відбувається без будь-якого усвідомлення, без будь-якого позитивного чи негативного наміру» (*безцільно, ненавмисне, ненавмисно, ненароком, незнарошно*), «дія відбувається зі злим наміром, із метою викликати негативну реакцію» (*на зло, зловмисно, зловредно*), «дія відбувається з несерйозним наміром, із метою викликати жартівливу реакцію» (*жартома, жартом, на сміх*), «дія відбувається з метою привернення уваги, створення необхідного враження» (*напоказ*), «дія відбувається з метою викликати неочікувану, небажану або й протилежну передбачуваній реакцію» (*наперекір*); 2) інформативно недостатні (синсемантичні), що уточнюють вирізнений план змісту іншою значеннєвою характеристикою – «дія відбувається з невідомою метою, з невідомим наміром» (*навіщо, нащось, пощось*). Окремий тип становлять питальні лексеми *навіщо? нащо? пощо? чому? чого? чом? що?* [19]. М. Степаненко також ґрунтовно характеризує специфіку речень із правобічним поширювачем Adv (inf) inten [19].

Вагомим досягненням сучасного мовознавства є дослідження Р. Христіанінової, у якому проаналізовано складнопідрядні речення, здійснено формально-граматичну й семантико-синтаксичну типологію складнопідрядних речень, вибудовану на принципах функційно-категорійної граматики та теорії семантико-синтаксичної валентності. Речення з цільовими семантико-синтаксичними відношеннями дослідниця поділяє на навласне-цільові (виразниками інтенційних відношень у них є сполучники *аби, аби лиш (лише), аби тільки, лиш би, нехай (і), ніби щоб, тільки б, хай (і), хай би, чи, щоб (щоби), щоб ... то*) і невластне-цільові, підрядна частина яких означає підставу, застереження (виразники – сполучники *аби, для того аби, для того щоб, задля того аби, задля того щоб, з тим щоб, з тим щоб, щоб (щоби)*), несправжню мету (виразники значення – сполучники *аби, щоб (щоби)*), антимету (*щоб (щоби)*) [20, с. 207–210].

К. Городенська в праці «Грамматичний словник української мови: сполучники» подає формально-синтаксичні й семантико-синтаксичні функції сполучників сучасної української мови, характеризує їхні позиції в складному та простому ускладненому реченнях. Цільові сполучники виражають детермінантні семантико-синтаксичні відношення й нараховують 14 одиниць: *аби, аби лиш, аби лише, аби тільки, для того аби, для того щоб, з тим щоб, лиш би, нехай (і), тільки б, чи, щоб, щоби, хай (і)* [21].

Висновки. Отже, мета як складна онтологічна категорія є предметом дослідження й філософії, і лінгвістики. Найзручнішим способом опису категорії інтенційності можна назвати функційно-семантичний, позаяк для нього характерний комплексний підхід до досліджуваного явища, що дає підстави об'єднати різнорівневі мовні засоби на засадах спільності семантичних функцій.

Література:

1. Философская энциклопедия : в 5 т. / гл. ред. Ф. В. Константинов. – М. : Советская энциклопедия, 1960–1970. – Т. 5. – 1970. – 740 с.
2. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / Аристотель ; АН СССР ; Ин-т философии. – М. : Мысль, 1976–1983. – Т. 1. – 1976. – 550 с.
3. Лейбниц Г. В. Сочинения : в 4-х т. / ред. и сост., авт. вступит. статьи и примеч. В. В. Соколов ; перевод Я. М. Борового и др. – М. : Мысль, 1982. – Т. 1. – 636 с.
4. Кант И. Сочинения : в 6-ти т. / И. Кант ; под. общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана ; пер. Б. А. Фохта. – М. : Мысль, 1963–1966. – Т. 4. – Ч. 2. – 1965. – 478 с.
5. Фейербах Л. Избранные философские произведения : в 2 т. / Л. Фейербах. – М. : Гос. издание полит. л-ры, 1955. – Т. 2. – 942 с.
6. Савичуте Г. С. Предикаты цели и предикаты каузации / Г. С. Савичуте // Известия АН СССР. – 1980. – Т. 39. – № 6. – С. 539–548.
7. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – 7-е издание. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1956. – 512 с.
8. Brunot F. La pensée et la langue. Méthodes, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français / F. Brunot. – Paris : Masson, 1922. – 1004 p.
9. Бондарко А. В. О стратификации семантики / А. В. Бондарко // Общее языкознание и теория грамматики : материалы чтений, посвященных 90-летию со дня рождения С. Д. Кацнельсона. – СПб., 1998. – С. 51–63.
10. Чистохвалова Л. В. Семантика цели : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / Л. В. Чистохвалова ; Рязанский государственный педагогический университет имени С. А. Есенина. – Тамбов, 2004. – 39 с.
11. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
12. Степанюк С. В. Дифференциальные признаки синтаксической категории цели (на материале русского литературного языка I половины XIX века) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.660 «Русский язык» / С. В. Степанюк ; Днепропетровский орден трудового красного знамени государственный университет имени 300-летия воссоединения Украины с Россией. – Днепропетровск, 1972. – 23 с.
13. Іваненко З. І. Прийменникові конструкції мети в сучасній українській мові : [навч. посібник] / З. І. Іваненко. – Чернівці, 1972. – 25 с.
14. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар, І. А. Щукіна. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 416 с.
15. Ніколашина Т. І. Семантична типологія прислівників у сучасній українській мові : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. І. Ніколашина. – Слов'янськ, 1997. – 196 с.
16. Гургула О. Б. Семантико-синтаксична структура речень з інфінітивом мети в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / О. Б. Гургула ; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.
17. Степаненко М. І. Прийменниково-іменникові поширювачі з власне інтенційною семантикою в структурі дієслівного двоскладного речення (ядерні конструкції) / М. І. Степаненко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія «Філологічні науки» – Полтава, 2001. – Вип. 4–5. – С. 114–137.
18. Степаненко М. І. Синтаксичні та семантичні засоби реалізації значення мети-присвяти в структурі двоскладного дієслівного речення / М. І. Степаненко // Грамматика української мови у функціональному висвітленні / за ред. М. І. Степаненка. – Полтава, 2000. – С. 15–38.
19. Степаненко М. І. Прислівник та інфінітив у функції інтенційного поширювача семантичної структури простого речення / М. І. Степаненко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. Серія «Філологічні науки». – Полтава, 1999. – Вип. 2(6). – С. 176–189.
20. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : [монографія] / Р. О. Христіанінова. – К. : Інститут української мови ; Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – 368 с.
21. Городенська К. Г. Грамматичний словник української мови: сполучники / К. Г. Городенська. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. – 340 с.

Никитченко С. Н. Категория цели в философско-лингвистическом толковании

Аннотация. В статье исследована проблема интерпретации категории цели в философии и лингвистике, охарактеризованы взгляды ученых на выяснение природы этой универсальной онтологической категории, проанализированы особенности экспликации целевых семантико-синтаксических отношений на разных уровнях языковой системы.

Ключевые слова: категория цели, телеология, интенциональность, функциональная грамматика, целевые семантико-синтаксические отношения, репрезентанты целевых отношений.

Mykytchenko S. The category of purpose in linguistic and philosophical interpretations

Summary. The article deals with the problem of interpretation of the category of «purpose» in philosophy and linguistics. The author characterizes the approaches of philosophers to the nature of this universal ontological category and gives the analysis the specificity of purpose-oriented semantic-syntactic relations on different language system levels.

Key words: category of «purpose», theology, intentionality, functional grammar, purpose-oriented semantic-syntactic relations, representatives of purpose-oriented relations.